

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"



ותלמודם
"תלמידי הגנים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

59

דיני יום כיפורים וכשחל בשבת | ערב יום כיפורים תשפ"ה

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

תשובה

בין אדם לחבירו

א עבירות שבין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שיפייסנו (ש"ע תר"ו ס"א), וזה כולל הוריו, רבותיו, אשתו [בעלה], אחיו ואחותו, חבריו, שכניו, ובפרט שונאיו, ורבים מקפידים לבקש מחילה מאוהביו אשר כמעט ולא פגעו בהם, אבל אנשים שעמהם יש סכסוך ומריבות או שלא מדברים עמהם, מהם שוכחים מלבקש מחילה, ובימים אלו יש לחשב ממי באמת צריכים לבקש מחילה.

לא ידע שחטא

ב נחלקו הפוסקים איך להתנהג כשאדם אשר חטא נגדו אינו יודע מזה, האם צריך להודיע לו שחטא נגדו ואז לבקש מחילה ממנו, כגון שדיבר עליו לשון הרע והזקק מזה ואינו יודע שדיבר עליו ולכן צריך להודיע לו ואז לבקש מחילה (כ"כ החפץ חיים כלל ה' ס"ב), או שעדיף לא לגלות לו היות שהוא אינו יודע, ואדרבה, ע"י בקשת מחילה יפגע ויצער בו יותר בזה שמוזדעק לו (כך מקובל בשם הגר"י סלנטר, מועדים וזמנים ח"א סי' נ"ד), ולכן ס"ל דעדיף לבקש ממנו מחילה בכללות כנהוג שמבקשים זה מזה סליחה בלי לפרט את העבירה שעשה כנגדו, ואפשר לסמוך על דיעה זה.

מחילה בפה ולא בלב

ג אם ביקש מחילה מאדם ואמר שהוא מוחל ויודע שבלבו עדיין לא מחל נחלקו הפוסקים בדינו, י"א דאינו מועיל דאע"פ דברים שבלב אינם דברים זה דוקא בדברים שעיקרם בפה, משא"כ במחילה שעיקרה בלב לא שייך דין זה (חוט שני יכ"פ בשם החזו"א), וי"א שגם לענין זה קי"ל דדברים שבלב אינם דברים (זכרון אבן ציון עמ' תקמ"ב בשם הגר"ש מקלם וגליוני הש"ס קידושין מ"ט ע"ב).

ערב יוהכ"פ

מצות אכילה

ד מצוה לאכול בערב יוהכ"פ ולהרבות בסעודה (ש"ע תר"ד ס"א), וגם שתיה נכלל במצוה (מ"ב סוף סק"א), ורוב פוסקים נוקטים דגם נשים נכללו במצוה זו. ה נחלקו אם מצוה זו גם בליל ערב יוהכ"פ, י"א שיש מצוה גם בלילה (מג"א סק"א בשם הש"ל"ה) וי"א דמצוה זו מתחיל רק ביום (ביאור הגר"א וד אפרים).

אבינו מלכנו בשחרית

ו כשחל יוהכ"פ בשבת [כגון השנה תשפ"ה], אומרים אבינו מלכנו בשחרית כיון שלא אומרים במשך יוהכ"פ חוץ מבתפילת נעילה (רמ"א סי' תר"ד ס"ב), אבל בתפילת מנחה אין אומרים אבינו מלכנו (מ"ב סק"ה).

טבילה

ז נוהגין רוב כלל ישראל, אנשים ונערים לטבול במקוה בערב יוהכ"פ (טור אר"ח סי' תר"ו), י"א משום טומאה (רמ"א שם ס"ד), וי"א משום תשובה (מג"א). ח **חציצה**. מדקדקין בטבילה זו משום חציצה יותר מבשאר טבילות, ולכן יטול צפרני ידיו ורגליו לפני הטבילה [של רגליו עדיף ליטלם יום קודם (ש"ע אר"ח סי' ר"ס)], וינקה מתחת הציפורניים, וצריך לצחצח שניים וירחץ כל גופו במים חמים לפני הטבילה (מטה אפרים ס"ב).

ט **ט' קבין**. מי שקשה לו הטבילה כגון חולה או זקן, יכול לשפוך עליו ט' קבין (רמ"א שם) ממים שאובים (מ"ב סי' פ"ח סק"ד). שיעור ט' קבין, לדעת החזו"א הוא 21.6 ליטר, ולדעת הגר"ח נאה הוא 12.5 ליטר.

ט קבין ע"י מקלחת [shower]. כמה פוסקים ס"ל שכשצריכים לסמוך על היתר ט' קבין, בזמנינו אפשר לסמוך על ט' קבין ע"י עמידה תחת מקלחת למשך בערך 4 דקות, ועדיף שיפתח הברז אחר שכבר עומד תחת המקלחת (ש"ת מנחת יצחק ח"ד סי' כ"א), וכן יקפיד שהמים יזרום בזרם חזק ולא רק בטפטוף (ש"ת שבט הלי ח"א סי' כ"ד).

הדלקת נרות

יא השנה [תשפ"ה] שחל יוהכ"פ בשבת, מברכים על הדלקת נרות, אקב"ו וצונו להדליק נר של שבת ושל יום הכיפורים.

יב שהחינו. גם נוהגות הנשים לברך שהחינו בשעת הדלקת נירות ובזה הן מקבלות קדושת היום וחל עליהם איסור מלאכה והעינויים, לכן בעת צורך גדול שסומכות על תנאי לא לקבל איסור מלאכה עם הדלקת נירות, אין להן לברך שהחינו אלא לאחר שהן מקבלות איסור מלאכה או בבית הכנסת עם הציבור (קובץ מבית לוי).

יג כשמברכות שהחינו בבית, אין להן לברך שנית עם הציבור אלא לענות 'אמן' אחרי הברכה (שעה"צ תר"ט סק"ז).

יד **נר חיים**. חוץ מהנ"ל חייב גם להדליק 'נר חיים' בחדר שינה של איש ואשה כשהבעל נמצא בעיר (רמ"א ס"א), ושיאיר כל הלילה (שלחן גבוה אות א, שפ"א פסחים נ"ג ע"ב ד"ה בגמ'), וכן זוג נשואים המתארחים בבית הוריהם ידליקו נר חיים בחדרם כשישנים איש ואשה בחדר, ואפשר לקיים את מנהג זה עם מנורת חשמל רגילת אבל לא מנורת אור של שבת.

תפלת זכה

טו נתקן לומר תפלת זכה בערב יוהכ"פ ובתוכו וידי לעבירות שבין אדם למקום, וגם נוסח שעל יד מוחלים כל אדם בעניני בין אדם לחבירו חוץ ממון שעתידיים לתבוע ע"פ דין, וראוי להקפיד לאומרו בפרט הקטע הנוגע לבין אדם לחבירו, לכן אלו שמגיעים מאוחר לכל נדרין, לכל הפחות יגידו הקטע שנוגע למחילה בין אדם לחבירו.

טז גם נשים יקפידו לומר לכל הפחות קטע זו שעל יד מוחלים בדברים שבין אשה לחברתה.

יום כיפורים

לבישת קיטל

יז נוהגין ללבוש קיטל ביום הכיפורים (רמ"א סי' תר"י ס"ד) דוגמת מלאכי השרת, וגם הוא בגד מתים ולב האדם נכנע ונשבר עי"ז (שם).

יח **ליכנס לבית הכסא עם קיטל**. אם הקיטל מיוחד רק לתפילה, אסור ליכנס אתו לבית הכסא וצריך להורידו לפני שנכנסים כשצריך לגדולים, אבל לקטנים מותר ליכנס אתו. אבל קיטל שאינו מיוחד רק לתפילה, כגון שהוא נוהג לישב עם קיטל גם בסעודת ר"ה, או כגון קפטן ירושלמי לבן שלבושים בו כל היום, מותר ליכנס לבית הכסא גם כשצריך לגדולים (מ"ב שם סק"ח).

חיוב קידוש ביוהכ"פ כשחל בשבת

יט יוהכ"פ שחל בשבת [כשנה זו תשפ"ה] טוב לכיין בו בהזכרת שבת שבתפילת ערבית, לצאת מצות "זכור את יום השבת לקדשו", דנהי דלא קיים מצות קידוש מדרבנן משום דבעינן על הכוס ובמקום סעודה, מ"מ מקיים המצוה מן התורה (חת"ס ש"ע אר"ח סי' רע"א, הליכות שלמה י"כ פ"ד ה"ד).

כ ולכן כשאומרים בליל יוהכ"פ בשמונה עשרה 'ותתן לנו.. את יום השבת הזה.. זכר ליציאת מצרים' יכוון לצאת מצות קידוש של שבת מן התורה (מ"ר הגר"ש קאריפמן בעל משחת שמן).

כא **מאה ברכות**. רבים נוהגים להריח מיני בשמים ביום הכיפורים, והוא בכדי להשלים למנין מאה ברכות (ש"ע א"ח סי' מ"ג), מאחר שחסרים ביום הכיפורים מפני הצום, וגם מפני שזה עוזר לחיזוק הגוף מפני חולשת הצום. כב צריך לדקדק לברך ברכה הנכונה על כל דבר כמבואר בש"ע (א"ח סי' ר"ז סי' ב'), כגון על עצים המורחים מברכים 'בורא עצי בשמים', ועל עשבים 'בורא עשבי בשמים', ואם אינו מין עץ או עשב מברך 'בורא מיני בשמים', ועל פרי שיש לו ריח טוב, ולקוחו רק להריח בו, מברך 'הנותן ריח טוב בפירות'.

כג כשיש לפניו כמה מיני בשמים, עדיף לברך על כל מין ומין בפני עצמו (ש"ע שם סי' י'), ולכן ביום הכיפורים אם יש לו כמה מינים, יכול לברך על כל מין וירויח בזה כמה ברכות להשלים למאה ברכות.

כד **צפורן [נעגלעך - cloves]**. רוב הפוסקים נוקטים דמברכים עליהם 'בורא מיני בשמים' (מ"ב סי' ר"ז סק"ז), ובפרט בזמנינו שאינם עשויים לאכילה כלל שאף לדעת השו"ע מברכים עליהם 'בורא מיני בשמים' (ש"ת אור לציון ח"ב פ"ד תש"ל).

כה **עלי מנטה [mint leaves]**. מברכים עליהם 'בורא עשבי בשמים'. כו **הדסים**. מברכים עליהם 'בורא עצי בשמים'.

כז **אתרוג**. לפני חג הסוכות כשלוקחים אתרוג להריח בו מברכים 'הנותן ריח טוב בפירות', אבל בחג הסוכות עצמו כשעיקר מטרתם הוא למצוה, נחלקו הפוסקים אם אפשר לברך על הריח כשנוטלים להריח בהם, ולכן עדיף לא לנטול אתרוג בחג הסוכות להריח בו כלל (מ"ב שם סק"ב ו"ג ובביאה"ל ד"ה המריח).

כח **אתרוג עם צפורן**. אתרוג התחוב בתוכו צפורן כדי להריח בשניהם מברכים על שניהם ביחד 'בורא מיני בשמים' (מ"ב סק"ז).

כט **טבק [שנוף-טאבק - snuff]**. על אבק של טבק לא מברכים, שהרי לאבק של טבק אין בו טעם חזק מצד עצמו אלא מוסיפים לו חומרים שיש בהם ריח, ועליהם אין מברכים (באר היטב שם סק"ג, מחזיק ברכה סי' ר"י סק"ו).

ל **היסח הדעת**. כל שבירך על בשמים, א"א שוב לברך עליהם כל שלא הסיח דעת מהם, ולכן אם יוצאים מבית הכנסת ואחר זמן חוזרים, אפשר שוב לברך כדי להשלים מאה ברכות, אבל כל שנמצא בבית הכנסת אפילו אם עבר זמן, א"א שוב לברך (ש"ע סי' ר"ז סי"א), ויש לזהר בזה שלא יהיה יצאה שכרה בהפסדה בברכה לבטלה כדי להשלים המאה ברכות.

צום יוה"כ"פ

מעוברת ומינקת

לא עוברות ומינקות מתענות ומשלימות ביוה"כ"פ (ש"ע תר"ז סי"א) ואפילו בזמנינו שנחלשו הדורות ומקילים לפעמים בשאר תעניות אבל יוה"כ"פ לא. לב אם יש חשש או איזה סיבה שחוששים אולי הצום יזיק לה או ימעט החלב באופן שזיק לילד, יש להתיעץ עם רב.

לג מעוברת או מינקת שקשה לה לצום אלא אם כן תישאר במטה כל היום, מוטב שהבעל יתפלל בבית ולשמור על הילדים כשאין ברירה אחרת, מלהתיר האשה לאכול.

לד **יולדת**. יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל, מג' עד ז' אם אמרה צריכה אני מאכילין אותה, מכאן ואילך הרי היא ככל אדם (ש"ע שם סי' ד'), ומונים הג' וז' ימים מעת לעת (מ"ב סק"ג) מגמר הלידה (סי' ש"ל סק"א).

לה **מינקת**. מינקת שאם תתענה לא יהיה לה מה להאכיל לתינוק, ואף פעם לא נותנת תחליף חלב, יש לה לשתות שיעורים וכמו שיבואר (הגרשז"א הליכות שלמה יוה"כ"פ פ"ו סי"ב).

שיעורי אכילה

לו כשמאכילים את העוברות או את החולה מאכילים אותם מעט מעט כדי שלא יצטרף לשיעור, הלכך מאכילים אותו כשני שלישי ביצה בינונית, וישוהו זמן כדי שלא יצטרף לשיעור שהוא שיעור אכילת ארבע ביצים (ש"ע תר"ח סי' ז').

לז בשיעורי זמנינו אפשר לאכול 30 סמ"ק [cc] של אוכל כל 9 דקות, דהיינו להמתין מסוף אכילה עד תחילת אכילה הבא 9 דקות (הזו"א סי' ל"ט סק"ח). פירושים בין החניכים מצטרפים לשיעור (מ"ח מצוה י' אות ב').

לח קרקרי 'לחמית' של חברת 'אסם' [חטיה מלאה באריזה ירוקה בגודל כף יד בערך], מצאתי שאחד וחצי מהם הרי זה עדיין פחות משיעור בריווח לפי הנפח שלהם, וממילא אלו שיש ששיצטרכו לכך, כדאי שיהיה להם מוכנים בבית במקרה שיהיו צריכים להם.

חולה

לט כל חולה יש להתיעץ עם רופא שלו אם יכול לצום או לא, ואז לקבל פסק מרב אם מותר או אסור לצום. כשחולה מקבל פסק שאסור לו לצום או שצריך לאכול או לשתות שיעורים, יקבל את הפסק באהבה ובשמחה של מצוה על קיום מצות "וחי בהם" שהוא לא פחות חשוב ממצות צום ביום הכיפורים, ואם מרגיש צער בזה שאוכל, יכוון שזה חלק מעניני יום הכיפורים שצריך לאכול ביום הקדוש, אבל ח"ו לא לזלזל בזה ולסכן את נפשו.

שיעורי שתיה

מ שיעור של שתיה הוא כמלא לוגמיו של אדם, ומשערין כל אחד לפי גודלו (מ"ב סק"א), ובשיעור של זמנינו באדם קטן הרי הוא 32 סמ"ק [cc], ובאדם בינוני 40 סמ"ק, ומשום שקשה לשער מיהו בינוני ומיהו גדול, ע"כ ישתדל להקפיד על שיעור 32 סמ"ק.

מא כששותים שיעורים, מברך ברכה ראשונה על שתיתו הראשונה, ואח"כ שוב אינו מברך אפילו כשמפסיק כעשר דקות עד שתיה השניה, אבל בהפסק של כמה שעות או ע"י יציאה מהבית, יש שוב לברך ברכה ראשונה, אבל אחרים אינו מברך שום ברכה אחרונה (ש"ת מהרש"ם ח"ו סי' ל"ח).

מב אין שיעורי אכילה ושתיה מצטרפים יחד, על כן באותו 9 דקות יכול לאכול פחות משיעור וגם לשתות פחות משיעור, אבל זה בתנאי שהוא צריך גם לאכול וגם לשתות, כי הרבה פעמים מספיק אם רק שותה שיעורים ואז אין היתר גם לאכול.

מג אפשר להכין כוס קטן של 'לחיים' המחזיק 32 סמ"ק, וכן 'איגל' [ice-pop] קטן בדרך כלל הוא פחות משיעור, ויש לבדוק את זה כפי מה שרשום עליו.

מד יש להכין השיעורים לפני יוה"כ"פ כדי שבקל יוכלו לאכלם, ובפרט לאשה אם אין בעלה אתה במשך היום, שיש להכין את זה לפני כן שלא יהיה לה שאלות בזה.

מה אם צריכים לשתות שיעורים, כדאי לשתות משהו מתוק, כגון מיץ ענבים או מיץ תפוזים, כדי שהסוכר יתן כח, ולא יצטרך גם לאכול (הגרשז"א, נשמת אברהם סי' תר"ב סק"א).

מו **שאלה**, אדם חלש וכדומה ויתכן שיצטרך לאכול או לשתות, האם עדיף להתחיל הצום עם שיעורים, או לצום כרגיל ולבסוף יתכן שיצטרך לאכול יותר משיעור. **תשובה**, רוב מורי הוראה נוקטים דעדיף להתחיל הצום עם שיעורים שלא יצטרך לאכול בסוף יותר משיעור (ש"ת אג"מ ח"ד קכ"א, מועדים וזמנים ח"ח כ"א).

נטילת ידיים

מז **לפני אכילת פת**. חולה או מעוברת הצריכים לאכול ביום הכיפורים, ואוכלים פת, צריכים ליטול ידיים לפני האכילה, ונוטלים כל ידיהם כרגיל ולא רק עד סוף קשרי אצבעותיהם, אבל בנטילת ידיים אחר קימה מהמיטה, וכן לאחר יציאה מבית הכסא, אין נוטלים ידיים אלא עד קשרי אצבעותיו.

הבדלה מוצאי יוה"כ"פ שהוא שבת

הבדלה

מח מבדילים על הכוס ומתחילים ב'הנה קל ישועתי' כמו כל מוצאי שבת (מטה אפרים סי' ח), ומברכים על הכוס ועל הנר.

מט **בשמים**. לגבי ברכת בשמים, י"א שאין מברכים על בשמים בהבדלה גם כשחל במוצאי שבת (ש"ע תרכ"ד סי"ג) וכך נוהגים אחינו בני הספרדים, והרבה אחרונים חולקים וס"ל דכשחל במוצאי שבת מברכים על הבשמים בסדר הבדלה (מהר"ל, מהרש"ל ט"ז, מג"א), ולכן כשמבדיל בבית יכול לברך אבל לא כשמבדילים בבית הכנסת (מ"ב סק"ה).

נ **מי שנחלש בסוף נעילה אחרי צאה"כ**, וכן אשה שבעלה מתעכב בביהכ"נ והיא חלשה, מותר להם לשתות מים בצינעה אף לפני ערבית והבדלה (אלף המגן סי' ד), וטוב לומר 'ברוך המבדיל' לפני השתיה מאחר שהיה איסור שתיה מצד היום (הגרשז"א, ש"שכ"ב פס"ב סכ"ה).

נא **לכתחילה אין לאשה להבדיל לעצמה** אלא תשמע מאיש אחר, ואם אינה יכולה לשמוע מאחר יכולה להבדיל לעצמה ולשתות מהכוס (ש"ת שבט הלוי ח"ד סי' נ"ד).

נר ששבת

נב כשחל מוצאי יוה"כ"פ במוצאי שבת, מותר מעיקר הדין להבדיל על נר שנדלק במוצאי יוה"כ"פ ושבת, ולא צריכים להקפיד לברך על נר ששבת כמו בכל מוצאי יוה"כ"פ (מ"ב סק"ז), ומ"מ מנהג העולם להחמיר ולברך על נר שנדלק מאור שהיה דלוק מערב יוה"כ"פ (מ"ב שם).



חוקי חיים

ארבעת המינים
שעות לשאלות בארבעת המינים בימים אלו: "בחדר הוראה"
בין אחה"צ עד בערב

ל"ג האשה החשובה החסידה והצדקנית
מרת שרה הענדל רייצא זאנענשיין ע"ה
 ב"ר אברהם זאב שמאהל ז"ל
 נפטרה ה' תשרי תשס"ט
 הונצח ע"י התנה
 הרח"ח ר' יהושע שמואל בליוער הי"ד ורעיתו